

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi säteilylain 72 §:n kumoamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan kumottavaksi säteilylain 72 §, jonka mukaan asetuksella säädetään sairaalassa tai terveyskeskuksessa työskentelevien henkilöiden säteilylomasta. Siirtymäajan kuluessa työmarkkinaosapuolten

tulisi sopia keskenään säteilyloma-oikeudesta jatkossa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä huhtikuuta 1998.

PERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Säteilysuojauslain (174/57) 17 §:n nojalla annettiin vuonna 1967 asetus sairaalassa säteilyvahingollisessa työssä toimivien henkilöiden vuosilomasta (175/67), jäljempänä *vuoden 1967 asetus*. Sen mukaan henkilöille, jotka voivat saada työssään säteilyä enemmän kuin kolmanneksen suurimmasta sallitusta määrästä, annettiin säteilyloma yksi arkipäivä työssäolokuukautta kohti.

Vuoden 1967 asetuksen nojalla lääkintöhallitus antoi vuonna 1967 yleiskirjeen, jossa määriteltiin ne työtehtävät, jotka katsottiin säteilylomaan oikeuttavaksi työksi.

Virkaehtosopimusjärjestelmän tultua voimaan vuonna 1970 otettiin myös sopimukseen viittaus vuoden 1967 asetukseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 17 päivänä huhtikuuta 1979 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää vuoden 1967 asetuksen ja sen nojalla annettujen lääkintöhallituksen ohjeiden muuttamistarve ottaen huomioon säteilyn käytössä tapahtuneet muutokset, laitteiston ja välineistön kehittyminen, säteilyn käyttö ja esiintyminen myös terveydenhuollon laitosten ulkopuolella sekä terveydenhuollon hallinnossa asetuksen antami-

sen jälkeen tapahtuneet muutokset.

Työryhmä totesi muistiossaan, että säteilyturvallisuuteen liittyvien toimenpiteiden tehostuminen, suojeluteknologian tason kehittyminen ja lääketieteellisen tietämyksen laajentuminen sekä pienten annosten säteilyriskin vaikutusmekanismista saadut lisätiedot tukevat sitä, että säteilyloman käyttämiselle ja tarpeellisuudelle ei enää löydy puhtaasti lääketieteellisiä perusteita.

Työryhmä piti keskeisenä tärkeänä, että säteilyturvallisuuskysymyksiin kiinnitetään jatkuvasti erityistä huomiota toteuttamalla erilaatuisia työturvallisuutta tehostavia toimenpiteitä. Työryhmä ehdotti, että järjestelmä säteilyloman poistamisesta toteutettaisiin riittävän pitkän siirtymäkauden kuluessa ja että järjestelyn yksityiskohdat tulisi sopia viime kädessä työmarkkinaosapuolten välillä käytävissä neuvotteluissa. Yhden jäsenen eriväessä mielipiteessä todettiin, että säteilyloma tulisi säilyttää ja asetusta tulisi muuttaa siten, että säteilyloman piiriin tulisivat myös terveyskeskuksessa säteilylle altistuvassa työssä toimivat.

Säteilyloma laajennettiin määräjäksi annetuilla asetuksen muutoksilla koskemaan myös terveyskeskuksissa toimivia henkilöitä 1980-luvun alusta.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 25 päi-

vänä maaliskuuta 1987 toimikunnan, jonka tehtävänä oli:

- selvittää säteilysuojauslainsäädännön uudistamistarve

- valmistella säteilysuojausasianneuvottelukunnan 8.12.1981 päivätyn lakiluonnoksen pohjalta ehdotus uudeksi säteilysuojauslaiksi,

- valmistella mahdollisesti muut tarvittavat säädösmuutokset sekä

- tehdä ehdotuksensa tarvittavista hallinnollisista ja organisatorisista muutoksista ja selvitys niiden taloudellisista vaikutuksista.

Toimikunta laati hallituksen esityksen muotoon ehdotuksen säteilylaiksi ja luonnoksen säteilyasetukseksi. Lakiehdotuksen perustavoitteena oli niin alhaisen altistustason ylläpitäminen säteilytyössä, ettei erityisiin työaikajärjestelyihin olisi turvallisuussyistä tarvetta. Silloinkin kun altistustaso erityisessä työtilanteessa olisi niin korkea, että altistusta olisi syytä rajoittaa työskentelyaikoihin puuttamalla, käytettävä keino olisi oleskeluajan rajoittaminen säteilylähteen läheisyydessä.

Toimikunta totesi, että säteilylomaa ei voida pitää varsinaisena säteilyn vahingollisia vaikutuksia vähentävänä suojaustoimenpiteenä. Tästä syystä säteilylakiin ei ehdotettu otettavaksi säännöstä säteilytyöntekijöiden työajasta tai vuosilomasta. Tarkoitus oli erikseen selvittää yhdessä eri työmarkkinaosapuolten kanssa tarpeelliset järjestelyt, jotka aiheutuisivat uudesta lainsäädännöstä säteilyloman osalta.

Säteilylain (592/91) 72 §:n mukaan asetuksella säädetään sellaisen sairaalassa tai terveyskeskuksessa työskentelevien henkilöiden työajasta ja vuosilomasta, jotka voivat työssään joutua säteilylle alttiiksi. Säännös mahdollisti silloisen käytännön jatkumisen. Asetuksen valmistelussa oli tarkoitus arvioida silloin noudatettu käytäntö ja määritellä loman perusteet sekä soveltamisala.

Sairaalassa tai terveyskeskuksessa säteilytyötä tekevien henkilöiden vuosilomasta annettu asetus, jäljempänä *vuoden 1991 asetus* tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1992. Asetusta sovellettiin ensimmäisen kerran marraskuun 1992 ja joulukuun 1993 välisenä aikana annettuun säteilylomaan.

Vuoden 1991 asetuksessa säädetään, että sairaalan tai terveyskeskuksen palveluksessa olevalle henkilölle, jonka työ on säteilyasetuksen (1512/91) 9 §:ssä tarkoitettua säteilytyötä, on annettava vuosilomaa sen lisäksi, mihin hänellä muuten olisi oikeus, yksi arki-

päivä jokaista kuukautta kohden, jonka hän vähintään kuuden kuukauden ajan on vuosilomaa ja enintään yhden kuukauden pituista virkavapautta lukuun ottamatta yhtäjaksoisesti ollut sanotunlaisessa työssä.

Säteilytyö on määritelty säteilyasetuksen 9 §:ssä seuraavasti: Jos työssä saatava efektiivinen annos, kun otetaan huomioon myös työhön liittyvä poikkeavaan säteilyaltistukseen johtavan tapahtuman mahdollisuus, on tai voi olla suurempi kuin 5 millisieverttiä (mSv) vuodessa, työpaikalla on järjestettävä säteilyaltistuksen seuranta. Säteilyaltistuksen seuranta tulee järjestää toiminnan laadun edellyttämällä tavalla siten, että kunkin säteilytyötä tekevän työntekijän säteilyaltistus voidaan määrittää. Toiminnan harjoittajan tulee säteilyasetuksen 10 §:n mukaan huolehtia siitä, että tiedot säteilytyössä olevista työntekijöistä ja altistus seurannan tuloksista kirjataan ja ilmoitetaan säteilyturvakeskukselle annosrekisteriin tallennettaviksi.

Vuoden 1991 asetuksen tulkinta aiheutti käytännössä epäselvyyttä ja kiistatilanteita lomaoikeuden ulottuvuudesta. Työtuomioistuimen tuomion 46/94 mukaan lomaoikeuden piiriin tuli käytännössä uusia ryhmiä, joilla ei säteilylomaa aikaisemmin ollut. Tilanteen vakaannuttamiseksi valmisteltiin uusi asetus, jonka tarkoitus oli jäädyttää lomaoikeus niin sanotun vanhan asetuksen perusteella omaksuttuun vakiintuneeseen käytäntöön.

Vuoden 1994 asetusta valmistellessaan sosiaali- ja terveysministeriö pyysi asiantuntijalausunnot Säteilyturvakeskukselta, Kansanterveyslaitokselta ja Työterveyslaitokselta. Lausunnossaan Säteilyturvakeskus totesi muun muassa, että säteilylomalle ei ole olemassa suoraa biologista tai lääketieteellistä perustetta, eli loma ei auta mahdollisesti saadun säteilyvaurion korjautumisessa. Työterveyslaitoksen lausunnon mukaan säteilylomalle ei ole olemassa biologista tai lääketieteellistä perustetta, koska säteilylle altistumisen aiheuttamat vaikutukset eivät palaudu loman aikana. Kansanterveyslaitos totesi, että säteilynalaista työtä tekevien työntekijöiden säteilylomalle ei ole olemassa työsuojellisia perusteita.

Sairaloissa ja terveyskeskuksissa säteilyn käyttötehtävissä työskentelevien henkilöiden vuosilomasta annetun asetuksen (1045/94) mukaan säteilylomaan oikeutettuja ovat vuonna 1995 ja 1996 päättyvällä lomakaudella ne henkilöt, jotka ovat työskennelleet

sairaalassa tai terveyskeskuksessa sellaisissa säteilyn käyttötehtävissä, joiden haltijoille on annettu vastaava loma vuonna 1994 päättyneellä lomakaudella. Asetus on voimassa 30 päivään marraskuuta 1996.

Samalla asetettiin työryhmä, jonka tehtävänä oli tehdä selvitys, miten sairaaloissa ja terveyskeskuksissa työskentelevien säteilylomaan oikeutettujen lukumäärä on muuttunut vuosina 1991 - 1994, sekä selvittää, voidaan ko. millä edellytyksillä säteilyloman myöntäminen siirtää työmarkkinaosapuolten kesken neuvoteltavaksi, ja tehdä tarvittavat ehdotukset.

Suomi on ratifioinut Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan. Peruskirja tuli Suomen osalta voimaan toukokuussa 1991. Peruskirjassa sopimuspuolet sitoutuvat määräämään, että säädetyissä vaarallisissa tai terveydelle haitallisissa ammateissa työskenteleville työntekijöille myönnetään ylimääräistä palkallista lomaa tai lyhennetty työaika.

Suomessa ei ole yleisesti määritelty terveydelle vaarallisia ammatteja tai töitä. Hallituksen esityksessä eduskunnalle Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä on 2 artiklan 4 kohdan yksityiskohtaisten perusteluiden kohdalla todettu, että asetuksessa sairaalassa säteilyvahingollisessa työssä toimivien henkilöiden vuosilomasta (175/67) on säädetty säteilylomasta.

Suomen raportissa Euroopan sosiaalisen peruskirjan toteuttamisesta on myös viitattu 2 artiklan 4 kohdan yhteydessä säteilylomaasetukseen.

1.2. Säteilytyöntekijöiden lomaoikeus eräissä maissa

Ruotsissa säteilytyöntekijöiden lomaoikeudesta on ollut säännökset työlaainsäädännössä, mutta jo 1970-luvun lopulla on siirrytty työehtosopimus pohjaiseen järjestelyyn. Tämän jälkeen jotkut ryhmät ovat vaihtaneet lisälomaoikeutensa rahan. Eräillä työntekijäryhmillä oikeudesta lisälomaan on edelleen sovittu työehtosopimuksissa.

Norjassa erityissäännökset kahden viikon pituisesta lisälomasta on kumottu vuonna 1978. Sen jälkeen oikeus lisälomaan on ollut työnantajien ja työntekijöiden välinen neuvotteluasia. Tältä pohjalta eräät altistuvat ryhmät säilyttivät neuvotteluteitse oikeuden lisälomaan. Säteilytyöntekijöillä ei ole muita etuisuuksia.

Tanskassa säteilytyöntekijöillä oli lisäloma vuoteen 1977. Sen jälkeen ei ole ollut mitään erityisiä etuuksia.

Saksassa, Isossa-Britanniassa, Espanjassa, Portugalissa ja Luxemburgissa työntekijöillä ei ole säteilyaltistuksen johdosta lisälomaa eikä muitakaan lisäetuuksia muihin työntekijöihin verrattuna.

Irlannissa työntekijöillä ei ole eikä ole ollut säteilyaltistuksen johdosta lisälomaa. Julkisella sektorilla ylimääräistä lomaa on voitu antaa työmarkkinaosapuolten sopimuksella muista syistä, esimerkiksi uuteen laitteiden perehtymistä tai koulutustarkoituksia varten.

Itävallassa säteilylainsäädännössä ei ole säännöksiä säteilytyötä koskevista erityisistä etuuksista. Julkisella sektorilla, kuten sairaaloissa, työntekijöiden etuuksista, muun muassa lomasta, on säädetty palkkausta koskevassa lainsäädännössä. Säteilylle alttiiksi joutuvilla työntekijöillä on oikeus ylimääräiseen seitsemän päivän lomaan vuodessa, mutta tällöinkin vuosiloman kokonaispituus saa olla korkeintaan 32 työpäivää.

Italiassa säteilytyöntekijöillä on lääkinnällisellä sektorilla ja julkisella sektorilla lisäloma, joka perustuu työmarkkinasopimukseen. Loman pituus on enintään 15 päivää, jolloin edellytyksenä on, että työntekijä on ollut säteilytyössä koko edellisen vuoden.

Kreikassa lääkinnällisellä sektorilla säteilytyössä olevilla on yhden kuukauden pituinen lakisääteinen lisäloma. Muilla sektoreilla lisälomaa ei ole.

Euroopan unionin säteilysuojelusäädännöstä ei sisällä säteilytyöntekijöiden lisälomaa koskevia säännöksiä. Perusnormien vahvistamisesta työntekijöiden ja väestön terveyden suojelemiseksi ionisoivasta säteilystä aiheutuvilta vaaroilta annettu neuvoston direktiivi (96/29/Euratom) ei myöskään anna perusteita lisälomakäytännölle.

1.3. Säteilyaltistuksen seurannassa olevat työntekijät

Säteilyaltistuksen seurannan piirissä oli vuonna 1995 yhteensä 5 340 terveydenhuollon tehtävissä työskentelevää työntekijää. Tämän työntekijäryhmän altistumista säteilylle kyseisen vuoden aikana kuvaa Säteilyturvakeskuksen vuosiraportista STUK-B-STO 33 (Säteilyn käyttö ja muu säteilytoiminta vuonna 1995) poimittu taulukko 1:

Taulukko 1. *Säteilyaltistuksen seurannassa olevat työntekijät*

Mitattu annos vuodessa (mSv)	Työntekijöitä
< 0,3	4486
0,3 - < 0,5	266
0,5 - < 5,0	514
5,0 - < 10,0	45
10,0 - < 20,0	18
≥ 20,0	11
Yhteensä	5340

Suurimmat annokset kohdistuivat suppeaan henkilöryhmään, radiologisia toimenpiteitä suorittaviin lääkäreihin. Tämä johtuu siitä, että useat radiologiset tutkimukset ja hoitotoimenpiteet ovat sellaisia, että säteilylle altistuminen ei suojaustoimenpiteilläkään ole täysin vältettävissä.

Vuosina 1992 ja 1993 käsiteltyjen organisaatioselvitysten mukaan säteilytyössä olevien henkilöiden määräksi on ilmoitettu seuraava (pääosiltaan sairaaloita ja terveyskeskuksia):

Taulukko 2. *Käsiteltyjen organisaatioselvitysten mukaan säteilytyössä olevien henkilöiden määrä*

	Henkilöitä
Röntgensäteilyn käyttö	2677
Radioisotooppien käyttö	303
Sädehoito	246
Yhteensä	3226

Erot henkilömäärissä (taulukoiden loppusummissa) selittyvät sillä, että henkilökohdainen annosseuranta on monilla työpaikoilla toimeenpantu laajemmin kuin ainoastaan säteilytyöntekijöitä koskevana. Näin on usein tehty varsinkin silloin, kun tiettyä työkohtetta koskee henkilökohtaista an-

nosseurantavelvoitetta "lievempi" työolojen tarkkailuvelvoite. Turvallisuuden kannalta on luonnollisesti vain eduksi, jos työnantaja tällaisessa tilanteessa toteuttaa työpaikka-kohtaisen monitoroinnin sijasta annosseurannan jokaista työntekijää koskevana.

Taulukko 3. *Säteilyaltistuksen seurannassa olleiden työntekijöiden lukumäärät toimialoittain annoksen (annosmittarin lukeman) mukaan ryhmiteltyinä vuonna 1995.*

Annosväli (mSv)	Työntekijöiden lukumäärä					
	Terveys- denhuolto	Eläin- lääkintä	Teollisuus	Tutkimus	Ydin- energia*	Kaik- ki** työn- tekijät
< 0,3	4 486	229	1 051	1 340	1 516	8 592
0,3...< 0,5	266	21	46	22	206	540
0,5...< 5,0	514	38	76	34	829	1 475
5,0...< 10,0	45	1	5	7	123	184
10,0...< 20,0	18	-	-	3	39	60
≥ 20,0	11	-	-	-	2	13
Yhteensä	5 340	289	1 178	1 456	2 715	10 864

* Alle 0,1 mSv 1 113 henkilöä
 ** Koska muutamat henkilöt ovat työskennelleet useammalla kuin yhdellä toimialalla, sarakkeessa "Kaikki työntekijät" esitetty luku ei välttämättä ole sama kuin samalla annosvälillä esitettyjen toimialakohtaisten lukujen summa.

1.4. Sairaalassa tai terveyskeskuksessa työskentelevien säteilylomaan oikeutettujen lukumäärä Suomessa

Kuntien ja kuntayhtymien ylläpitämät sairaalat ja terveyskeskukset ovat merkittävimmät yksiköt, joissa työskentelevällä henkilöstöllä on oikeus säteilylomaan. Säteilylomatyöryhmässä edustettuna ollut Kunnallinen työmarkkinalaitos selvitti kunnallisille sairaaloille ja terveyskeskuksille marras-

kuussa 1995 lähetetyllä tiedustelulla, onko vuoden 1991 asetuksen voimaantulo lisännyt säteilylomaan oikeutettujen lukumäärää verrattuna vuoden 1967 asetuksen voimassaolokauden tilanteeseen.

Tiedustelun tulokset saatiin tammikuussa 1996. Vastausprosentti oli 91. Tiedustelun tuloksena saatiin taulukossa 4 esitetty selvitys säteilylomaan oikeutetuista tai säteilylomaan pitäneistä:

Taulukko 4. *Sairaalassa tai terveyskeskuksessa työskentelevien säteilylomaan oikeutettujen lukumäärä Suomessa*

LOMANANTOKAUSI	SÄTEILYLOMAAN OIKEUTETTUIJEN LUKUMÄÄRÄ	VAHVISTETTU LOMAPÄIVIEN LUKUMÄÄRÄ
1.12.90 - 31.3.91	2 189	keskim. 12,1 pv/hlö
1.12.91 - 31.3.92	2 218	keskim. 12,2 pv/hlö

1.12.93 - 31.3.94	2 260	keskim. 11,7 pv/hlö
1.12.94 - 31.3.95	2 176	keskim. 11,2 pv/hlö

Tiedot puuttuvat kahdesta sairaanhoitopiiristä, neljästä kansanterveystyön kuntayhtymästä ja 18 kunnasta, jossa on terveyskeskus. Näissä toimii säteilytyössä arviolta 30 - 40 hoitajaa tai lääkäriä.

Selvityksen mukaan säteilylomaan oikeutettujen lukumäärä ei ole oleellisesti muuttunut vuodesta 1990 vuoteen 1994. Puuttuvat vastaukset ja henkilöstön määrissä tapahtunut muutos huomioon ottaen voidaan arvioida, että säteilylomaan oikeutettuja olisi kuntasektorilla noin 2 200 - 2 300. Vuoden 1991 asetuksen mukaisia lomapäiviä kertyisi kuntasektorilla siten noin 26 000 päivää vuodessa.

Yksityisellä sektorilla ei tehty kyselyä, koska vuoden 1991 asetusta ei siellä sovelleta. Asia on järjestetty sopimusteitse siten, että vuoden 1967 asetusta sovelletaan vuoden 1998 maaliskuun loppuun. Säteilylomaan oikeutettujen lukumääräksi arvioidaan yksityissairaaloissa noin 50 henkilöä. Lisäksi yksityisillä lääkäriasemilla ja kuntoutuslaitoksissa on henkilökuntaa, joka on säteilytyössä.

Valtiolla säteilylomaan oikeutettuja oli Tilkan sotilassairaalassa vuonna 1991 ja 1994 yhteensä kuusi. Vuonna 1991 säteilylomaa pidettiin 69 päivää ja vuonna 1994 72 päivää.

2. Ehdotetut muutokset

Esityksessä ehdotetaan kumottavaksi säteilylain 72 §. Siirtymäajan kuluessa työmarkkinaosapuolet voisivat sopia säteilyloma-oikeuden myöntämisestä jatkossa sopimusteitse.

3. Taloudelliset vaikutukset

Säteilylomaan oikeutettuja on nykyisin kuntasektorilla noin 2 200 - 2 300. Asetuksen mukaisia lomapäiviä kertyy vuodessa noin 26 000. Säteilylomiin käytettävä palkkasumma on noin yhdeksän miljoonaa markkaa. Yksityissairaaloissa säteilylomaan oikeutettuja on noin 50.

4. Asian valmistelu

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 17 päivänä toukokuuta 1995 työryhmän, jonka tuli muun muassa selvittää, voidaanko ja millä edellytyksellä säteilyloman myöntäminen siirtää työmarkkinaosapuolten kesken neuvoteltavaksi, ja tehdä tarvittavat esitykset. Työntekijäpuolen edustajat jättivät työryhmämietintöön eriävän mielipiteen, jossa he katsoivat, että säteilyloma tulee jatkossakin säilyttää lakisääteisenä. Esitys on valmisteltu virkamiestyönä sosiaali- ja terveysministeriössä työryhmän esityksen pohjalta. Esityksestä on pyydetty lausunnot sekä työnantaja- että työntekijäjärjestöiltä.

5. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä huhtikuuta 1998.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

L a k i**säteilylain 72 §:n kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §
Tällä lailla kumotaan 27 päivänä maaliskuuta 1991 annetun säteilylain (592/91) 72 §.

2 §
Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä huhtikuuta 1998.

Helsingissä 25 päivänä lokakuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Ministeri *Terttu Huttu-Juntunen*

Laki

säteilylain 72 §:n kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

72 §

72 §

Säteilyloma

Säteilyloma

Asetuksella säädetään sellaisten sairaalassa tai terveyskeskuksessa työskentelevien henkilöiden työajasta ja vuosilomasta, jotka voivat työssään joutua säteilylle alttiiksi.

(kumotaan)